

EMPOWERING
CARE

SUOMEN TUTKIMUSRAPORTTI

EMPOWERING CARE

Lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen kouluttaminen
toimimaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan.

Kesäkuu 2013

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

Raportin kirjoittaja: Helena Parkkila
Nais- ja sukupuolentutkimus, Oulun Yliopisto

Euroopan Komissio on rahoittanut tämän projektin. Tämä julkaisu ilmentää ainoastaan sen kirjoittajien näkökulmia, eikä komissio ole vastuussa raportin sisällöstä tai sen käytöstä.

JUST/2012/DAP/AG/3078 - EMPOWERING CARE. Empowering girls in residential care against violence against women.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. METODOLOGINEN VIITEKEHYS	4
2.1. Aineistonkeruu	4
2.1.1. Haastattelu	4
2.1.2. Fokusryhmä	5
2.1.3. Aineisto	5
2.2. Kohdatut haasteet	6
3. KANSALLINEN KONTEKSTI	7
3.1. Naisiin kohdistuva väkivalta – Sosiaalinen konteksti	7
3.2. Naisiin kohdistuva väkivalta – lainsäädäntö	9
3.3. Kuvaus suomalaisista lastensuojeluyksiköistä	11
4. TUTKIMUSTULOKSET	13
4.1. Tyttöjen käsitykset ja kokemukset	13
4.1.1. Sukupuoli- ja sukupuoliroolit	13
4.1.2. Sosiaaliset ja intiimit ihmissuhteet	16
4.1.3. Kokemukset lastensuojelulaitoksessa	18
4.1.4. Väkivaltakokemukset	20
4.2. Työntekijöiden käsitykset ja kokemukset	26
4.2.1. Sukupuoliroolit työntekijöiden keskuudessa	26
4.2.2. Lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen väkivaltakokemukset	27
4.2.3. Työntekijöiden tilanne ja tarpeet	28
Lähdeluettelo	30

1. JOHDANTO

Empowering Care-projektilla on kaksi päätavoitetta: Lisätä tietoisuutta huostaan otettujen ja lastensuojeluyksiköissä asuvien 14.–18-vuotiaiden tyttöjen kokeman väkivallan yleisyydestä ja erityispiirteistä EU:ssa sekä voimaannuttaa tytöt puolustamaan ja suojelemaan sekä itseään että vertaisiaan väkivaltaa vastaan keväällä 2014 toteutettavan voimavarakoulutuksen avulla.

Projektin erityistavoitteena on opastaa lastensuojeluyksiköiden työntekijöitä sukupuolisensitiiviseen toimintakulttuuriin sekä lisätä päätöntekijöiden tietoisuutta tarpeesta tarjota sukupuolistuneen väkivallan ehkäisemis-, suojele- ja voimavaraohjelmia huostaan otetuille tytöille osana heidän kuntoutustaan.

Tämä raportti sisältää projektin tutkimusosion päätulokset. Tutkimuksen otos on pieni, joka ei mahdollista yleistettävän tutkimustiedon saavuttamiseen, mutta antaa taustatietoa siitä, mihin asioihin tulisi keskittyä tyttöjen voimavarakoulutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

2. METODOLOGINEN VIITEKEHYS

Tutkimus toteutettiin touko- ja kesäkuussa 2013 kahdessa eri lastensuojeluinstituutiossa. Kyseiset instituutiot on jaettu useampaan yksikköön, joten kaiken kaikkiaan osallistujat tulivat viidestä eri yksiköstä.

2.1. Aineistonkeruu

Aineistonkeruu oli kolmiosainen:

- Yksilöhaastattelut 14.-18.vuotiaille huostaan otetuille ja lastensuojeluyksiköissä asuville tytöille, jotka ovat kokeneet väkivaltaa.
- Fokusryhmähaastattelu 14.-18.vuotiaille huostaan otetuille ja lastensuojeluyksiköissä asuville tytöille, jotka eivät välttämättä ole kokeneet väkivaltaa.
- Fokusryhmähaastattelu lastensuojeluyksiköissä työskenteleville työntekijöille.

2.1.1. Haastattelu

Yksilöhaastattelut suunniteltiin puolistrukturoiduksi, jotta se mahdollistaisi vertailevan aineiston saamisen sekä sensitiivisten ja ei-tietoisten asioiden tutkimisen. Haastattelurunko noudatti teemahaastattelun periaatteita, koska päätavoite oli saada tietoa tyttöjen väkivaltakokemuksista (Cohen & Manion 1994, 273; Eskola & Vastamäki 2007, 27; Metsämuuronen 2003, 189).

Haastatteluaiheet

- Käsitykset sukupuolta ja sukupuolirooleja kohtaan: Erot naisten ja miesten välillä itsenäisyyden, tilan, aktiviteettien ym. näkökulmista.

- Sosiaaliset ja intiimit ihmissuhteet: Ihmissuhteiden muodot sekä vallan epä- ja tasapaino, sukupuolierot ja yleinen tyytyväisyys ihmissuhteita kohtaan. Pääpaino läheisissä ihmissuhteissa.
- Kokemukset lastensuojeluyksiköistä: Tunteet sekä positiiviset ja negatiiviset puolet.
- Väkivaltakokemukset: Väkivallan muodot, tapahtumapaikat, tekijät ja vaikutukset.

2.1.2. Fokusryhmä

Fokusryhmän käyttäminen sosiaalisissa tutkimuksissa on suhteellisen uusi ilmiö. Aineistonkeruu ryhmässä keskustelevalta henkilöiltä tekee aineistosta rikkaamman. Ryhmä tuo yhteen erilaisia henkilöitä, joilla on erilaisia mielipiteitä. Yleensä fokusryhmiä käytetään vähentämään hierarkkisia valtasuhteita tutkijan ja haastateltavien välillä. Fokusryhmä voi olla myös haastateltavaa tukeva varsinkin lasten ja nuorten kohdalla. (Cohen & Manion 1994, 287; McCarry 2005, 96.)

Tässä tutkimuksessa fokusryhmän käytön päätavoite oli saada tietoa jaetuista käytösmalleista, jotta yhteisiä käsityksiä sekä sukupuolirooleja ja stereotypioita voisi analysoida.

a) Fokusryhmä lastensuojeluyksiköissä asuville tytöille

Päätavoite on keskustella ja jakaa asioita sukupuolirooleihin ja sukupuoli stereotypioihin sekä läheisten ihmissuhteiden käytösmalleihin liittyen.

b) Fokusryhmä lastensuojeluyksikköjen työntekijöille

Tavoitteena on koota työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia tyttöjen kanssa työskentelemiseen liittyen. Työntekijöiden käsitykset, mielipiteet ja kokemukset tuovat erittäin arvokasta tietoa tyttöjen selviytymisestä ja erityispiirteistä heidän kokemasta väkivallasta, sukupuolirooleista ja läheisistä ihmissuhteista, sekä työntekijän omista tarpeista ja rajoituksista sukupuolittunutta väkivaltaa kohdatessaan.

2.1.3. Aineisto

Tyttöjen yksilöhaastatteluihin osallistui yksitoista tyttöä. Haastattelut kestivät noin puolesta tunnista puoleentoista tuntiin, riippuen tytön puheliaisuudesta ja lastensuojeluyksikön asettamista aikatauluista. Kymmenen haastattelua äänitettiin, mutta yksi tytöistä ei halunnut, että haastattelu nauhoitetaan.

Tyttöjen fokusryhmähaastattelut toteutettiin kahdessa eri instituutiossa. Ensimmäisessä ryhmässä oli viisi tyttöä ja toisessa kolme. Tyttöjen vajaan osallistumismäärän vuoksi järjestettiin vielä ylimääräinen ryhmähaastattelu, joka oli yhteinen molempien instituutioiden tytöille. Kolmannessa fokusryhmässä oli viisi tyttöä, eli kaiken kaikkiaan 13 tyttöä osallistui ryhmähaastattelutoimintaan.

Työntekijöiden fokusryhmään osallistui 7 työntekijää. Ryhmähaastattelut äänitettiin.

Kaikki tutkimushaastattelut litteroitiin ja analysoitiin.

2.2. Kohdatut haasteet

Suurin haaste oli löytää projektiin mukaan lähtevät lastensuojeluyksiköt. Kaiken kaikkiaan alueella olevista useista instituutioista mukaan lähti vain kaksi instituutiota. Syyt muiden kieltäytymiseen olivat samankaltaisia: yksiköissä oli joko pelkästään poikia tai heillä oli liian vaikeassa elämän- ja mielentilassa olevia tyttöjä.

Molemmat instituutiot ovat suljettuja instituutioita, jossa tytön yhteydenpitoa ulkomaailmaan on rajoitettu ja joissakin tapauksissa kielletty täysin tytön hyvinvoinnin ja turvallisuuden suojelemiseen vedoten. Instituutioissa on enimmäkseen nuoria, joilla esiintyy haasteita käytöksen, päihteiden ja koulunkäynnin yhteydessä.

Tutkimusluvan saaminen johtotasolla onnistui molemmissa instituutioissa todella jouhevasti, ja ensimmäisen organisaation suhteen ei ilmennyt ongelmia. Kaikki siellä olevat kriteerit täyttivät tytöt osallistuivat tutkimukseen sekä työntekijät olivat motivoituneita auttamaan järjestelyissä. Elokuvalippupalkinto ilmeisesti oli merkittävä tekijä tyttöjen osallistumisessa.

Toisen instituution kohdalla oli vaikeuksia saada itse tutkimusprosessi käyntiin. On ymmärrettävää, että kyseisissä lastensuojeluyksiköissä on tiukat aikataulut ja työntekijöiltä vaaditaan erityistä mielenkiintoa ja energiaa, jotta he pystyvät tekemään myös työnsä ulkopuolisia asioita. Ensimmäinen haaste oli saada työntekijät aktivoitua, jotta he esittelivät tytöille tutkimusprojektia. Toinen haaste oli se, että moniakkaan tyttöjä ei kiinnostanut osallistua tutkimukseen. Tämä ongelma ratkaistiin sillä, että tutkija meni itse lastensuojeluyksikköön puhumaan tytöille, jolloin tytöt lähtivät mukaan helpommin nähtyään tutkijan ja kuultuaan myös tutkijan omia näkökulmia.

Jotta tyttöjen yksilöhaastattelut onnistuivat, tutkija vietti aikaa yksikössä ja odotti sopivaa ajankohtaa seuraavalle haastattelulle. Tästä aiheutui se, että haastattelutilanteet eivät olleet kaikille tasapuoliset, koska käytettävissä oleva aika vaihteli vuorokauden ajan ja yksikön yhteisten aktiviteettien mukaan. Yksikössä oleskelu kuitenkin helpotti tyttöjen ryhmähaastattelun järjestämisessä, koska sopivan ajankohdan sopimisessa tuli ottaa huomioon jokaisen tytön kouluajankataulut, harrastukset ja sovitut tapaamiset. Haasteelliseksi tämän teki se, että tytöt tulivat kolmesta eri yksiköstä. Muutama tyttö ei kuitenkaan halunnut osallistua tutkimukseen. He olivat elämäntilanteessa, jossa ei ollut tilaa ja henkistä voimavaraa osallistua mihinkään ylimääräiseen. Työntekijöiden rekrytoiminen heille tarkoitettuun ryhmähaastatteluun onnistui myös paremmin yksikössä olemisen kautta.

Oli tärkeää pitää mielessä eettiset näkökohdat koskien tyttöjen laillisia oikeuksia ja henkistä jaksamista koko tutkimusprosessin ajan. Tyttöjen kertoma ja kokema väkivalta sekä siitä aiheutuneet vaikutukset olivat vaihtelevia. Jokaisen väkivaltakertomuksen kohdalla tuli tarkastella erikseen, onko tytöllä välitöntä vaaraa kokea sama uudelleen, onko asia käsitelty sekä henkisesti että konkreettisesti vai käsitelläänkö sitä parhaillaan sekä onko asia lastensuojeluyksiköiden työntekijöiden tiedossa.

Yhdessä tapauksessa tutkija ja tyttö päätyivät yhdessä ratkaisuun, että tytön kokemusten aiheuttamat oireet ovat niin merkittävät, että hänen olisi hyvä aloittaa psykologikäynnit kokemustensa käsittelyn tueksi. Tutkija oli tytön tukena, kun asiasta mainittiin työntekijöille. Enimmäkseen tytöt aktiivisesti prosessoivatkin kokemuksiaan ammattiauttajien kanssa. Muutamissa lastensuojeluyksiköissä tapahtuneissa väkivallaksi tulkituissa tapauksissa asia vaati tutkijalta lisäselvittelyä, mutta tapaukset oli selvitetty lastensuojeluyksikön ohjeistusten mukaisesti.

3. KANSALLINEN KONTEKSTI

3.1. Naisiin kohdistuva väkivalta – Sosiaalinen konteksti

Naisiin kohdistuva väkivalta on huomattava ongelma Suomessa. Kansainväliset ihmisoikeuksien valvontaelimet ovat antaneet Suomelle useita huomautuksia naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä. CEDAW-komitea (Committee on the Elimination of Discrimination against Women) on jo 2000-luvun alusta asti kiinnittänyt huomiota naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä Suomessa. Vuonna 2008 antamassaan raportissa CEDAW-komitea toi esille myös naisten seksuaalisen häirinnän sekä muun muassa maahanmuuttajanaisten ja romaninaisten kokeman väkivallan sekä perheväkivallan uhreina kuolleiden naisten korkean lukumäärän. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.¹)

Naisten kuolleisuus parisuhdeväkivaltaan Suomessa on länsieurooppalaisittain suurta. 80 prosenttia parisuhdeväkivaltaan kuolleista on naisia. Yhteensä 165 naista kuoli nykyisen tai entisen eri sukupuolta olevan kumppanin toimesta vuosina 2002–2009. (Lehti 2010, 21-24.)

CEDAW Komitea myös esitti huolensa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntapolitiikan käyttämään sukupuolineutraaliin kieleen liittyen. Sukupuolineutraali kielenkäyttö heikentää näkemystä siitä, että kyseinen väkivalta selvästi ilmentää naisten syrjintää. Komitea esitti huolensa myös sovittelumenettelyn käytöstä perheväkivaltatapauksissa ja lisäksi kehotti varmistamaan, että väkivallan uhreille on tarjolla riittävä määrä turvakoteja ja niille on osoitettu riittävät taloudelliset voimavarat. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

¹ Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintö (28.3.2013).

Vuonna 2007 TSS-komitea (YK:n talous- ja sosiaalineuvoston alainen komitea) oli antanut Suomelle myös huomautuksen perheväkivallan, erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan, yleisyydestä sekä siitä, ettei Suomessa ole perheväkivaltaa koskevaa erityislainsäädäntöä. Vuonna 2011 YK:n kidutuksen vastainen komitea antoi Suomelle suosituksen muun muassa säätää lainsäädäntöä, jonka avulla lisätään väkivallan uhreille, myös ihmiskaupan uhreille, tarjottavia turvakoteja. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Riittävien turvakotipaikkojen määrän turvaaminen on merkittävää, koska parisuhteisiin liittyvissä henkirikoksissa aiempi väkivalta parisuhteen sisällä on yleistä. Vuonna 2002–2007 jopa puolessa henkirikokseen johtaneissa suhteissa oli esiintynyt fyysistä väkivaltaa jo aiemmin. Väkivallan tekijä on pääasiallisesti rikoksen tekijä eli mies. (Salmi, Lehti, Sirén, Kivivuori & Aaltonen 2009, 3.) Tutkitusti erotilanteet ovat vaarallisin aikajakso naisille. On arvioitu, että vuosina 2003–2009 parisuhdetappokuolleisuus eroamassa olevilla tai vastaeroneilla naisilla oli ainakin kymmenkertainen verrattuna parisuhteessa elävien naisten kuolleisuuteen. (Lehti 2010, 23.)

Vuoden 2012 YK:n ihmisoikeusneuvoston alaisessa valtioiden välisessä yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (UPR) hyväksyttiin useita Suomelle annettuja suosituksia jatkaa tehokkaita toimenpiteitä ja vahvistaa lainsäädäntökehystä, joiden avulla tulisi ennalta ehkäistä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, perheväkivaltaa ja väkivaltaa kokeneiden uudelleenuhriutumista sekä saattaa rikosentekijät syytteeseen. Vuonna 2012 Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu totesi Suomea koskevassa raportissaan, että Suomessa ei edelleenkään ole riittävästi turvakoteja ja naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen tarvitsee riittäviä resursseja ja koordinoitua. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhde- ja perheväkivallan laajuutta on Suomessa pyritty seuraamaan uhritutkimusten avulla. Ensimmäinen naisuhritutkimus tehtiin vuonna 1997 (Heiskanen & Piispa) ja tutkimus uusittiin vuonna 2005 (Piispa, Heiskanen, Kääriäinen & Sirén), jonka jälkeen sitä ei ole tehty. Kansallisten uhritutkimusten mukaan 15–74-vuotiaiden naisten kokema perheväkivalta on pysynyt 2000-luvulla suunnilleen samanlaisena (Sirén, Aaltonen & Kääriäinen 2010, 12-13).

Vuotta 2005 käsittelevän naisuhritutkimuksen mukaan 20 prosenttia oli joutunut vähintään kerran nykyisen avio- tai avomiehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi parisuhteessaan. Viimeisen vuoden aikana 8 prosenttia naisista oli kokenut tämän. Kuusi prosenttia naisista oli kokenut lievää fyysistä väkivaltaa nykyisessä parisuhteessaan viimeisimmän vuoden aikana ja yksi prosentti vakavaa fyysistä väkivaltaa. Naiset kertoivat useimmin entisen avio- tai avomiehen tekemästä uhkailusta (32 % naisista) ja fyysisestä väkivallasta (lievää 43 % ja vakavaa 29 % naisista). Seksuaalista väkivaltaa nykyisessä suhteessaan oli kohdannut viisi prosenttia naisista. Entisessä suhteessa sitä oli kokenut 16 prosenttia. (Piispa 2006, 44.)

Nuoret tytöt ovat ikäryhmä, joka joutuu kokemaan väkivaltaa usealla elämän alueellaan: kotona, koulussa ja vapaa-ajallaan. Yleisin tyttöjen kohtaama väkivallan muoto on seksuaalinen väkivalta. Suomessa puolet 15-vuotiaista tytöistä on kokenut seksuaalista häirintää, yli kymmenen prosenttia seksuaalisen pakottamisen yritystä ja neljä prosenttia seksiin pakottamista. (Heiskanen & Piispa 1998, 150.)

Vuonna 2007 poliisille ilmoitetuista alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvista seksuaalisista väkivaltarikoksista miltei 90 % oli luokiteltu lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi tai sen yritykseksi. Noin kymmenen prosenttia rikosnimikkeistä oli vakavampaa seksuaalista väkivaltaa (raiskaus ja sen yritys, törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö, sukupuoliyhteyden pakottaminen jne.). Väkivallan uhrit olivat pääasiallisesti tyttöjä (88 %). Seksuaalirikosten uhritilastossa tyttöjen lukumäärä eri ikäluokissa pysyy suhteellisen samana 11 ikävuoteen saakka, kunnes tyttöjen osuudessa tapahtuu räjähdysmäinen kasvu 12 ikävuoden jälkeen. (Humppi 2008, 6.) Kodin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan uhka on tosiasia, mutta suurin osa tyttöihin kohdistuvasta väkivallasta tapahtuu nimenomaan kotona ja heidän läheissuhteissaan (Heiskanen & Piispa 1998, 150).

3.2. Naisiin kohdistuva väkivalta – lainsäädäntö

Suomen perustuslain 6 §:ssä on säännökset yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta sekä perustuslain 6 §:n 1 momentti sisältää sekä lain säätäjään että sen soveltajaan kohdistuvan vaatimuksen ihmisten oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta. Perustuslain 6 §:n 2 momentti puolestaan sisältää laaja-alaisen syrjinnän kiellon, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Perustuslain 7 § turvaa jokaisen oikeuden elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986; jäljempänä tasa-arvolaki) pyrkimyksenä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. Vaikka tasa-arvolain soveltamisala on yleinen, on lain velvoitteiden sisältö ja oikeudelliset seuraamukset velvoitteiden laiminlyönnistä riippuvaisesta elämänalasta. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät muun muassa perheenjäsenten keskinäiset suhteet ja muut yksityiselämän piiriin kuuluvat suhteet. Tasa-arvolakia voidaan soveltaa samanaikaisesti muiden lakien kanssa, joten esimerkiksi työpaikalla tapahtuneeseen seksuaaliseen häirintään voi soveltaa tasa-arvolain lisäksi työturvallisuuslain (738/2002) häirintää koskeva 28 §, ja tapaus voi täyttää rikoslain työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistön (rikoslain 47 luku 1 §). Tämän lisäksi tasa-arvolain 14 a §:ssä on viittaussäännös rikoslakiin

työsyrijntärikoksen (rikoslain 47 luku 3 §) osalta. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) mukaan syrjintä työelämässä ja koulutuksessa iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen (seksuaalisen suuntautumisen) ja muun henkilöön liittyvän syyn perusteella on kielletty. Syrjintä etnisen alkuperän perusteella on lisäksi kielletty sosiaali- ja terveystalveluissa tai yleisesti saatavilla olevan omaisuuden tai palvelun tarjoamisessa. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Toimikunta, joka on valmistellut vireillä olevaa yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamista, ehdotti (komiteamietintö 2009:4) voimassa olevan lain uudistamista siten, että syrjintä olisi kielletty kaikessa julkisessa ja yksityisessä toiminnassa, yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita lukuun ottamatta. Ehdotuksen mukaan yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita olisivat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Rikoslaisissa on säännökset muun muassa pahoinpitelystä (21 luvun 5-7 §), raiskausrikoksista (20 luvun 1-3 §) ja laittomasta raskauden keskeyttämisestä (22 luvun 1-2 §). Näiden lisäksi tietyt yleissopimuksen mukaiset teot voivat tulla rangaistavaksi esimerkiksi ihmiskauppana (25 luvun 3 ja 3 a §) tai kunnianloukkauksena (24 luvun 9- 10 §). (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Viime vuosina rikoslakiin on tehty useita muutoksia lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa koskevien säännösten osalta. Tammikuussa 2011 tuli voimaan rikoslain 21 luvun 16 §:n muutos (1082/2010), jonka mukaan lievä pahoinpityt lähisuhteessa muuttui yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Kesäkuussa 2011 puolestaan tuli voimaan rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin muutos (495/2011), jonka seurauksena sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän henkilön kanssa määritellään raiskaukseksi riippumatta siitä, onko puolustuskyvyttömyys itse aiheutettu tai onko se tilapäistä vai pysyväisluontoista. Samaan aikaan tuli voimaan myös rikoslain muutos (540/2011), jossa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä tehtiin ankarammiksi sekä rangaistavien tekojen soveltamisalaa laajennettiin. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Huhtikuussa 2012 oikeusministeriön työryhmä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012) on ehdottanut, että rikoslakiin lisättäisiin rangaistussäännös vainoamisesta. Mietinnöstä ilmenee, että ehdotus pohjautuu pääosin yleissopimuksen asettamiin vaatimuksiin. Hallitus on tehnyt esityksen asiasta maaliskuussa 2013 (HE 19/2013 vp). (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Sisäasiainministeriö on aloittanut ihmiskauppaa ja sen auttamisjärjestelmää koskevan lainsäädäntöhankkeen ajalle 1.2.2012 - 31.12.2013 (SM008:00/2012). Hankkeen tavoite on laatia ehdotukset ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarkemmaksi sääntelyksi sekä hankkeessa myös huomioidaan pakkoavioliiton

uhrit ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä. Oikeusministeriön asettaman ihmiskauppatyöryhmän mietintö (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 63/2012) ihmiskauppaa koskevien rikoslain määräysten muuttamisesta julkaistiin lokakuussa 2012. Lainsäädäntöuudistuksen pyrkimyksenä on huomioida pakkoavioliitto osana ihmiskaupan määritelmää. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Laki lähestymiskiellosta (898/1998) mahdollistaa lähestymiskiellon määräämisen tilanteissa, joissa on perusteltua olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.)

Sosiaalihuoltoa koskeva lainsäädäntö uudistetaan ja tavoitteena on edistää tuen tarpeen arviointia. Esimerkiksi lähisuhde- tai perheväkivaltilanteissa tuen tarpeella tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö on joko kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa taikka altistunut niiden vaikutuksille perheessään tai muissa läheisissä suhteissa. (Työryhmän mietintö 28.3.2013.) Tulevaisuudessa Suomessa tulee voimaan Istanbulin sopimuksen velvoitteet, joiden tavoitteena on parantaa lainsäädäntöä nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi (Työryhmän mietintö 28.3.2013).

3.3. Kuvaus suomalaisista lastensuojeluyksiköistä

Lastensuojelutyössä huostaanotto on viimesijaisin tapa turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin ja toisaalta myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. Tällöin se on oikeusturvakysymys niin lapsen ja perheen kuin työntekijöidenkin kannalta. (Lastensuojelun käsikirja².)

Ennen huostaanottoa tulee lapsen ja perheen tilanne arvioida monipuolisesti. Ensisijaisesti on pyrittävä siihen, että lapsi voisi asua vanhempiensa luona, mutta jos lapselle kuitenkin paras ratkaisu on sijoitus kodin ulkopuolelle, on huostaanottoon ryhdyttävä pikimmiten. (Lastensuojelun käsikirja.)

”Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto jos:

- puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä
- lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään”. (Lastensuojelun käsikirja.)

² Lastensuojelun käsikirja on verkkopalvelu sosiaalialan ammattilaisille. Sisällöntuotannosta vastaa Terveyden - ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lapset, nuoret ja perheet –osasto. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelu/>

Huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen voidaan kuitenkin aloittaa vain, jos:

- ”avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi
- sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista”.

Päätös huostaanotosta voidaan tehdä vain, mikäli kaikki edellä mainitut edellytykset ovat samanaikaisesti olemassa. Tällöin esimerkiksi lapsen käyttäytyminen tai puutteellinen lapsen huolenpito eivät ole riittäviä syitä huostaanottoon. Huostaanotto edellyttää aina muitakin edellytyksiä, esimerkiksi avohuollon tukitoimien riittämättömyyttä ja sitä, että kodin ulkopuolinen hoito ja huolenpito (sijaishuolto) on lapsen edun mukaista. Huostaanotossa tulee arvioida lapsen kokonaisvaltainen huollon tarve, eivätkä lapsen yksittäiset oireet ole ratkaisevia huostaanoton edellytyksiä. (Lastensuojelun käsikirja.)

Esimerkiksi puutteelliset asumisolot, asunnon puute tai riittämätön toimeentulo eivät voi koskaan olla yksinään perusteena huostaanotolle, vaan näissä tilanteissa on ryhdyttävä toimenpiteisiin näiden nimenomaisten puutteiden korjaamiseksi. Sosiaalitoimen on järjestettävä perheelle asianmukaiset asuinolosuhteet tai riittävä taloudellinen tuki siten kuin lastensuojelulain 35 §:ssä säädetään. (Lastensuojelun käsikirja.)

Lastensuojelulain 49 §:n mukaan lapsen sijaishuolto tarkoittaa huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto on mahdollista järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lastensuojelulaissa tarkoitettua lapsen sijaishuoltoa sekä 37 §:ssä tarkoitettu sijoitusta avohuollon tukitoimena, ovat muun muassa lastenkodit ja koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Näihin verrattavia lastensuojelulaitoksia ovat lisäksi perhekoti-yhteisöt, perhetuki- ja perhekuntoutusyksiköt sekä perheryhmäkodit. (Lastensuojelun käsikirja.)

Lastensuojelun toimintayksiköt voivat erikoistua toimintasuunnitelmassaan määritellyllä tavalla esimerkiksi kehitysvammaisten, psykiatrisesti oireilevien tai päihde- ja huume-kuntoutusta vaativien lasten ja nuorten huolenpitoon. Kuitenkin myös tällöin on huomioitava, että kyse on lastensuojeluyksiköstä, jonne sijoitus tapahtuu lastensuojelulain perusteella. Yksiköiden henkilöstörakenteessa ja mitoituksessa on otettava huomioon toiminnan luonne ja henkilöstöltä edellytettävä kelpoisuus. (Lastensuojelun käsikirja.)

Perhehoito

Perhehoidossa lapsen hoito, kasvatusta ja muu ympärivuorokautinen huolenpito järjestetään hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa eli sijaisperheessä. Sijaisperheen perhehoitajia usein kutsutaan sijaisvanhemmiksi. Perhehoitoa voidaan käyttää: 1) huostaan otettujen lasten ja nuorten hoidon ja

huolenpidon järjestämiseksi, 2) kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi tai 3) kun lapsi tai nuori sijoitetaan avohuollon tukitoimena. Jotkut perhehoitajat toimivat lisäksi myös tukiperheenä, jonka toiminta kuuluu lastensuojelun avohuollon tukitoimiin. (Lastensuojelun käsikirja.)

Ammatillinen perhekoti

Ammatilliset perhekodit sijoittuvat perhehoidon ja laitosten väliin. Ammatillisissa perhekodeissa hoidetaan vaikeahoitoisia lapsia, joita ei esimerkiksi voi sijoittaa sijaisperheeseen. Yhteisessä kodissa asuu pääsääntöisesti kaksi hoidosta ja kasvatuksesta vastaavaa henkilöä sijoitettujen lasten kanssa. (Lastensuojelun käsikirja.)

Lastenkoti, nuorisokoti

Lastenkodeissa ja nuorisokodeissa lasten arjesta pyritään luomaan mahdollisimman kodinomaista, turvallista ja kuntouttavaa. Normaalin arjen lisäksi eri laitoksilla voi olla omia erityisalueitaan, erityisen kiinnostuksen kohteita ja osaamisen alueita. (Lastensuojelun käsikirja.)

Koulukodit

Koulukodeilla toimivat kaikkein viimesijaisena lasten ja nuorten sijaishuoltopaikkana. Koulukotien erityisen huolenpidon yksiköt viittaavat erityisen huolenpidon tarpeeseen vaikeahoitoisten ja jopa vaarallisiksi määriteltyjen nuorten hoidon kohdalla. Sijoituksen perusteet liittyvät usein koulunkäynnin laiminlyömiseen, oman ja muiden ihmisten terveyden tai turvallisuuden vakavaan vaarantamiseen, mutta lisäksi taustalla on aikaisempaa vaikeampia psykiatrisia ongelmia. Erityisen huolenpidon osastohoidon tarve koskee usein nuoria, joiden kohdalla useamman kuin yhden oireen osalta täyttyvät myös nuorisopsykiatrisen hoidon kriteerit. (Lastensuojelun käsikirja.)

4. TUTKIMUSTULOKSET

4.1. Tyttöjen käsitykset ja kokemukset

Kolmetoista tyttöä osallistui ryhmähaastatteluun, jossa tarkasteltiin tyttöjen käsityksiä ja kokemuksia sukupuolta ja sukupuolirooleja sekä sosiaalisia ja intiimejä ihmissuhteita kohtaan. Yksitoista tyttöä näistä kolmestatoista osallistui myös yksilöhaastatteluihin, jossa käsitelimme edellä lausuttujen aiheiden lisäksi heidän väkivaltakokemuksia sekä lastensuojeluyksikössä vietettyä aikaa. Tutkimustulokset esitellään mainittujen tutkimusteemojen kautta.

4.1.1. Sukupuoli- ja sukupuoliroolit

Tyttöjen puhettavat ja niistä ilmenevät käsitykset sukupuolta ja sukupuolirooleja kohtaan jakautuivat kolmeen eri kategoriaan:

- 1) patriarkaalista yhteiskuntarakennetta ylläpitäviin, joissa miehen koetaan olevan naisen yläpuolella varallisuuden, aseman ja vallan suhteen sosiaalisesti, poliittisesti ja taloudellisesti.
- 2) sukupuolisokeat/sukupuolineutraaleihin, joissa sukupuolten välisiä eroja ei tunnistettu.
- 3) sukupuolitietoisiin ja -sensitiivisiin, joissa vallitsevia sukupuoli- ja sukupuoliroolikäsityksiä kyseenalaistettiin.

Patriarkaalisien yhteiskuntarakenteiden ylläpitäminen

Muutama tyttö puhui ensimmäisen kategorian mukaisesti ja yhdistivät tyttönä olemisen suoraan patriarkaalisien yhteiskuntarakenteiden mukaisesti sukupuolittuneisiin tehtäviin kuten kotitöihin ja lapsen kasvatukseen. Mies puolestaan nähtiin perinteisesti elättäjän roolissa.

Tutkija: Mitä sinulle tarkoittaa tyttönä oleminen?

Tyttö: Siis.. synnyttämistä.. ja ruuanlaittoa ja... ja ja..

Tyttö: Miehet tekkee kaikki... miehet antaa massia ja sitte naiset tekkee kaikki kotityöt, mies käypi töissä.

Tyttöjen ja poikien ero kuitenkin nähtiin enimmäkseen fyysisen eroavaisuuden kautta. Naisen rooliin asetettiin myös ulkonäölliset vaatimukset, joiden tarkoitus oli osoittaa, että kuuluu nimenomaan naissukupuoleen. Toisin sanoen ei hyväksytty maskuliinista pukeutumista ja hiusmallia tytöillä.

Mä en tiedä liittyykö tää jotenki sukupuolirooleihin, mun mielest jos on nainen, niin pitää näyttää naiselta.

No onhan se vähän omituinen tommonen tyyli (poikamainen vaate- ja hiustyylit).

Omaa naisellisuutta ja naiseuteen kuuluvia tekijöitä myös käytettiin asioiden selvittelytilanteissa, ainakin puheen tasolla.

Tissit tiskiin vaan, niin pääsee varoituksella.

Sääntöjen sukupuolittuneisuus tuli esille ainoastaan sääntöjen ollessa pojille suotuisimmat:

Pojat saa puhuu rumemmin tai sitä ei sille oteta niin pahasti, niin en mä tiiä.. Pojilla on vaan jotenkin semmoset..

Väkivaltaa koskeva sukupuolittuneesti näennäinen sääntö oli se, että pojat eivät saa lyödä tyttöjä, mutta tytöt saavat lyödä poikia. Käytännössä "sääntö" ei toteutunut, vaan myös pojat löivät tyttöjä.

Se on mun mielestä hyvä, että ku aina opetetaan, että tyttöjä ei saa lyödä, niin se on hyvä et voi ite lätkii tuost vaan jätkii turpaan.. Mut siis ei siinä, on mää itekin saanu takasi ihan kiitettävästi turpaan, mut siis on se sillee, et en tiedä..

Patriarkaalisen yhteiskuntarakenteen mukaisesti puhuvat ja toimivat tytöt suhtautuivat homoseksuaalisiin henkilöihin ja suhteisiin hyvin kyseenalaistavasti.

Sukupuolisokeus ja -neutraalius

Yli puolet tytöistä puhui sukupuolineutraalisti ja he kokivat kykenevänsä tekemään kaiken saman minkä pojatkin. He tiedostivat, että tasa-arvo ei toteudu yhteiskunnassa, mutta eivät kyenneet perustelemaan millä tavoin. Tytöt eivät osanneet yhdistää tyttöinä olemiseen mitään tiettyjä asioita henkilökohtaisella tasolla eikä yhteiskunnallisten sekä sosiaalisten odotusten ja normien tasolla.

Ero poikiin nähtiin ainoastaan aikuisten määrittelemänä, sekä fyysisen voimakkuuden että pukeutumisen kautta. Pojat joutuivat tekemään raskaimmat työtehtävät ja tytöt sellaiset, joissa ei vaadita fyysistä voimakkuutta. Fyysinen eroavaisuus vaikutti myös siihen, että tyttöinä olemisen koettiin estävän pukeutumasta niin paljastavasti miten pojilla on lupa pukeutua:

Tyttö: No kyl tytöille enemmän tytöille huomautetaan pukeutumisesta, just välillä vaikka täällä, et olkapäät ei saa näkyä, mut ei siitä niin paljoa. Tyttöillä shortseista saatetaan huomauttaa enemmän kuin pojille, no pojat käyttää kyllä vähän semmosia erilaisempia...no kuitenkin. Enemmän varmaan tytöille pukeutumisesta sanotaan.

Tutkija: Eli ei saa olla niin paljastavia vaatteita kuin pojilla?

Kaikki: Joo.

Sukupuolitietoisuus ja -sensiivisyys

Kolme tyttöä puhui todella sukupuolitietoisesti. He tiedostivat yhteiskunnassa valitsevan näennäisen tasa-arvon tilan, joka ei kuitenkaan toteudu jokaisella elämän alueella. Tytöt erottivat sukupuolikäsitteestä biologisen ja sosiaalisen puolen ja kokivat sukupuolen moninaisuuden monella eri tasolla. Tytöt osasivat analysoida esimerkkejä antaen millä tavoin yhteiskunnalliset odotukset ja normit vaikuttivat tyttöinä olemiseen ja millä tavoin sukupuoli stereotyyppioita pyrittiin ylläpitämään.

Tyttö3: Mää oon sitä mieltä että siihen (tyttöinä olemiseen) ei pitäisi kuulua mitään erityisiä standardeja, ikävä kyllä se vaan menee niin, että nainen on.. ikävä kyllä naiseltahan odotetaan just näitä mitä me ollaan listattu, naisellisuutta ja sievää käytöstä, kokkausta, ja ruoanlaittoa, lasten hoitoa. Siihen ei pitäisi kuulua mitään sen kummempia odotuksia, et on vaan semmonen ku on. Ei vaadita sitä et pitää osata laittaa ruokaa ja siivota ja haluta äidiksi ja lässyn lää. Ja faktahan on että suurin osa on tällasia jotka tippuu tähän kategoriaan, että todellakin haluaa sen urhean miehen ja kaks lasta ja..

Tyttö2: Kysymys oli et mitä mieltä sä oot?

Tyttö3: Mä oon sitä mieltä et.. ollaan semmosia ku ollaan ja kettuako se kellekään kuulu.

Sukupuolitietoisesti puhuvat tytöt kokivat, että he voivat tehdä saman kuin pojatkin, mutta he myös ymmärsivät molemmille sukupuolille asetetut yhteiskunnan taholta tulevat rajoitukset. Tytöt toivat myös esiin aikuisten käytöksen sukupuolittuneisuuden. Tytöt pyrkivät myös omalla toiminnallaan purkamaan ja problematisoimaan sukupuolta ja yhteiskunnasta tulevia normeja hyvinkin sukupuolisensitiivisesti.

4.1.2. Sosiaaliset ja intiimit ihmissuhteet

Yleisesti ottaen tyttöjen tyytyväisyys heidän tämän hetkisiä ihmissuhteita kohtaan oli alhainen, koska he kokivat, että heidän ihmissuhteitaan rajoitetaan liikaa. Läheisistä ihmissuhteista puhuminen tuntui haasteelliselta aiheelta, koska tytöt kokivat, ettei heillä ole paljoa sosiaalista kanssakäymistä kenenkään kanssa. Tyttöjen niukkasmainen puhe kertoessaan ihmissuhteistaan kertoi siis myös itse ihmissuhteiden puutteesta.

Tyttöjen ihmissuhteita on käsitelty kahden eri aikajakson kautta: aika ennen lastensuojeluyksikköön tuloa ja aika lastensuojeluyksikköön tulemiseen jälkeen. Erityinen fokus on kaveri-, seurustelu- ja sukulaissuhteissa sekä siinä miten valta ja sukupuolierot esiintyvät niissä.

Ihmissuhteet ennen lastensuojeluyksikköön tuloa

Tytöillä oli lähes poikkeuksetta ennen lastensuojeluyksikköön tuloa paljon kavereita. Tytöt liikkuvat lähes poikkeuksetta suurissa 10–20 henkilön kaveriporukoissa, joissa oli mukana sekä poikia että tyttöjä, kuitenkin useimmiten enemmän poikia. Tytöt kokivat heidän oman käytöksensä olevan samanlaista sekä tyttöjen että poikien seurassa. Eräs tyttö perusteli kaveriryhmien sukupuolijakautumaa seuraavasti:

Joo, en mä tykkää muijista, ei, ei.. Kauheita kiukkupylyjä.

Kaveriryhmässä valta oli jakautunut tasaisesti ja kaikkien mielipiteet otettiin huomioon ja jokainen osallistui päätöksentekoon, esimerkiksi sen suhteen mitä tehdään milloinkin. Kaveriporukassa tehdyt aktiviteetit ja toiminta kuitenkin keskittyivät paljolti nimenomaan niihin toimintoihin, joiden vuoksi tytöt olivat joutuneet huostaan otetuksi.

No oltii jossain nuorisotiloilla ja juotii ja poltettii ja tehtii kaikkii...oltiin aina tosi kovii jätkii, tehtiin kaikkee, kiusaamista ja jotain...

Tehtiin kaikkea minkä vuoksi me ollaan täällä.

Dokattiin, hakattiin ihmisiä, päihkeitä sekaisin, villiä suojaamatonta seksiä, seurustelua...

Tytöt puhuivat hyvin niukkasanaaisesti seurustelusuhteistaan yksilöhaastatteluissa, mutta ryhmähaastattelussa nousi esiin eri asioita, joista päätellen monilla tytöistä oli ollut seurustelusuhteita ja he olivat olleet seksuaalisesti aktiivisia. Tyttöjen kokemus omia perheitään kohtaan riippui siitä oliko perheessä tapahtunut väkivaltaa vai ei. Ei-väkivaltaisista perheistä tulleilla tytöillä oli yleisesti ottaen hyvät suhteet vanhempiinsa, mutta he silti olivat viettäneet ja viettävät lomillaan enemmän aikaa kavereidensa kanssa kuin kotona.

Ihmissuhteet lastensuojeluyksikköön tulon jälkeen

Yksikköön joutuminen oli joissain tapauksissa aiheuttanut sen, että kavereiden vanhemmat olivat pyrkinneet estämään kavereussuhteita:

Tyttö: No silloin ku mä olin siviilissä, ni mulla oli tosi paljon kavereita ja tälle. Mut siis nyt ku mä oon tullu tänne, Jumalan selän taakse, ni tänne perseeseen, niin nii.. Nyt on kaikkien vanhemmat alkanu sillee, et, et sää voi olla sen tytön kanssa, et sehän on laitoksessa, että se on aivan kriminaali että tuota, nyt mul ei oo enää kotopuolessa ku ehkä pari kaveria sillee, ku niit oli montakymmentä niin nyt niitä on enää sillee pari.

Tutkija: Miltä se tuntuu, että joku..?

Tyttö: No, aika pahalta. Ja tekis mieli mennä sanomaan niitten vanhemmille, että mikä teillä on ongelmana, et oon mäki ihan normaali, vaikka mä satunki asumaan täällä.

Tyttöjen mielestä heidän entisiä kaverisuhteitaan ei tueta, vaan heidät pyritään nimenomaan eristämään niistä. Tästä syystä jotkut tytöt lähtivät karkumatkalle yksiköistä nimenomaan nähdäkseen kavereitaan.

Tytöt ajattelivat, että lastensuojeluyksikön sisäisiäkään kaverisuhteita ja vertaistukeen perustuvia suhteita ei anneta ylläpitää. Nämä estetään kieltämällä yhteiset toiminnat, kuten saunassa käyminen ja yhteinen liikuntaharrastus sekä kieltämällä tietyt puheen aiheet yksikön sisällä.

Muiden nuorten kanssa ei saa puhua tietyistä asioista, esimerkiksi päihteet ja tollaset, mut silti hirveen monel tääl on se tilanne et kaikki asiat jollain taval vaan liittyy niihin, varsinki jos menee vähän kauemmas historiaan tai näin, niin sit aina siinä on joku...

Homoseksuaalisissa seurustelusuhteissa olevien ajateltiin saavan enemmän vapauksia suhteensa ylläpitämiseen, koska kyseisissä suhteissa ei ole raskaaksi tulemisen uhkaa. Tyttöjen mielestä lastensuojeluyksikön työntekijät eivät tue ollenkaan heidän heteroseksuaalisia seurustelusuhteitaan, joten heidän suhteensa eivät voi kestääkään. Tytöt kokivat työntekijöiden painostavan raskauden ehkäisemisessä ja usealle tytölle raskauden ehkäisyn aloittaminen olikin lomille pääsemisen ehto. Tämä aiheutti tytöille kyseenalaisen olon:

...tulee sellainen olo, että on huora.

Joissain tapauksissa tyttöä kiellettiin pitämästä yhteyttä vanhempiinsa, useimmiten vanhemman päihdeongelman vuoksi. Tytöt kaiken kaikkiaan kokivat,

että nimenomaan heidän tärkeimpiä sukulaissuhteita ei tuettu lainkaan. Kävi kuitenkin myös ilmi, että vanhemmuuden tuoma valta oli suuri vielä huostaanoton jälkeenkin. Kolmessa eri tapauksessa tyttöä painostettiin pitämään yhteyttä tyttöä kohtaan väkivaltaisesti käyttäytyneeseen vanhempaan, vaikka tyttö ei itse sitä olisi halunnut. Painostus tuli enimmäkseen huostaanoton tehneiden sosiaaliviranomaisten taholta, ei niinkään lastensuojeluyksikköjen työntekijöiltä. Huoltaja pystyi myös halutessaan estämään tytön suhteet muihin sukulaisiinsa.

4.1.3. Kokemukset lastensuojelulaitoksessa

Tytöt kokivat huostaanottotilanteen ja siinä käytettyjen toimintojen jokseenkin traumaattisina kokemuksina. Lastensuojeluyksikköön joutumisesta ei kerrota etukäteen nuorelle, vaan huostaanotto toteutetaan yllättävällä tavalla, jotta tyttö ei ehdi lähteä karkuun. Asian on tehnyt traumaattiseksi muun muassa se, että joissain tilanteissa hakeminen oli tehty tytön mielestä liioiteltuja ja nöyryyttäviä voimakkeita käyttäen:

...yhtenä aamuna vaan niinkö, mä olin vissiin sillon just nukkumassa, sit äiti vaan tuli sillee että joo, että nyt tuli lähtö. Enhän mä uskonu sitä ekana, mä olin just alkanu rauhottuun ja tälle ja sitte yhtäkkiä oliki...ku me asutaan tämmösel kerrostaloalueel, niin sit siinä meidän oven eessä oli poliisii, soskuu, sit autossa oli poliisikoirat ja kaikki... Meidän takapiha oli piiritettynä ja koko se kerrostaloalue oli täynnä poliiseja. Sitte kaikki naapurit katto ikkunasta, kun mua poliisit vei poliisiautoon, mulle ei edes kerrottu, että minne mua ollaan viemässä. Siinä ajettii siihen soskun pihaan ja mä vaan itkin siinä, kun mä en tienny ku mä en tienny et mitä mä nyt olin tehny ja mihin mua viiään ja tälle. Sit siinä soskun pihalla oli ihan törkeesti poliiseja ympärillä ja sit se sosku. Mä koitin kysellä, et mihin mua viedään, ei mulle kerrottu siinäkään. Sit siinä oli niinku tämän yksikön ohjaajia, sit mä lähin niitten kyytiin, sitte ku mä olin täällä, täällä näin, näin että missä me ollaan, mä olin sit vaan sillee, et ei vittu, sit just pahinpaan paikkaan mihin voi ihmislapsi joutuu. No ei se sit sillee ollu niin paha paikka...

Joillekin pitkään lastensuojelupaikkoja kiertäneille tytöille tämän hetkinen suljettu lastensuojeluyksikkö on ollut viimeinen paikka, joka on ottanut kyseisen tytön vastaan:

No mikään muu paikka ei enää vastaanota, kun on niin paljon kaikkia juttuja, mikkää muu paikka ei enää ota mua vastaan, niinku tietojen takia...ne ei ota enää vastaan ja tää on ainut paikka joka ennää ottaa. No on niin paljo kaikkia juttuja.. karkailuja ja päihkeitä ja...

Lastensuojeluyksikön positiiviset puolet

Vaikka tyttöjen lähtökohtainen asenne olikin se, että he olivat ensisijaisesti katkeria huostaanotostaan ja vihasivat kyseistä lastensuojeluyksikköä, silti erikseen kysyttäessä löytyi myös hyviä asioita lastensuojeluyksikköihin liittyen. Jotkut kokivat suorastaan kiitollisuutta päästyään kyseiseen yksikköön:

Tutkija: Millaisena olet kokenut täällä olemisen?

Tyttö1: Hyvänä ja mä oon tosi kiitollinen et mä oon päässy tänne, koska mä tykkään tosi paljon tästä paikasta!

Tyttö2: Kyl tääl silti tuetaan nuorta hyvin, välillä tuntuu, että ehkä vähän liikaakin, mutta ei se kuitenkaa oo paha asia./Kyllä täällä tuetaan nuorta uuden elämän alkuun saamisessa.

Työntekijöihin liittyen yksikön koulu ja sen opettajat nähtiin hyvänä asiana. Organisaation muutkin työntekijät koettiin yleisesti ottaen helposti lähestyttävänä, joiden puoleen on helppo kääntyä.

Koulu, koulu on pelastus./No koulussa joo, siellä on varsinki opettajat semmosia, ainaki se mun ope, että niinkö sille pystyy puhuu kaikesta ja se oikeasti kunnioittaa meitä nuoria, eikä aattele et me ollaan jotai kriminaalei narkkareit, et ei meistä tuu koskaan mitään, vaan se niinku oikeesti välittää meistä.

No, täällä on ainaki ihan kivat ohjaajat, aina jos vituttaa ni voi mennä puhuun.

Lastensuojeluyksikkö koettiin turvallisena paikkana, varsinkin jos tytön taustalla oli ollut kotona tapahtunutta väkivaltaa. Ymmärrettiin myös, että yksikön kautta on helpompi saada apua itselleen. Taloudellinen hyöty, kuten vaateraha sekä toiset nuoret koettiin hyvinä asioina. Tytöt löysivät myös positiivisia asioita yksikön käytänteistä:

Onhan tää sellanen laitos, mut tavallaa tää on sit taas hyvin yksinkertainen, koska kun on tietyt säännöt, sit ku sä hoidat asiat sillee, niin tiedät et siitä seuraa tiettyjä asioita.

Se on kyl tavallaa hyvä tääl et täällä tehään asioita ite, edellises paikas asiat tehtiin sun puolest, safkat tehtiin sun puolesta, kaikki lääkäriajat ja kaikki soitettii sun puolesta ja joka paikkaan, mihin sä menit, ni sut kuskattii, mut täällä sä kävelet tai meet pyörällä tai meet bussilla ja jos sä haluat kampaaja-ajan ni sä soitat sinne kampaajalle ja jos sä haluat lääkäriajan ni sä soitat sinne lääkäriin, niinku tälle.. Ja sit just se et safka laitetaa ite. Et kyl täs on oppinu sillee aika paljo ite tavallaa semmosii juttui.

Lastensuojeluyksikön negatiiviset puolet

Tytöt kertoivat lastensuojeluyksikköön liittyviä negatiivisia asioita erikseen kysymättä ja suurin negatiivisia tunteita herättävä asia yksikön toiminnassa oli *kaikille tytöille*: vapauden menetys sekä eristäminen perheestä ja kavereista. Jotkut nuoret kokivat hyvinkin negatiivisia tunteita yksikössä olemista kohtaan.

Jotenki se rajoittaminen, ei ole vapautta ihmisellä ja nuorella pitää olla vapautta. Sananvapaus, olemisvapaus, menemis- ja tulemisvapaus.

...yhtä helvettiä, monta viikkoa meni oppia kaikki säännöt kaikkeen liittyen.

Tytöt kommentoivat työntekijöiden huutamista ja valittamista ”ohjaajien satunnaisina kohtauksina” sekä joidenkin ohjaajien ajateltiin olevan huonoja esimerkkejä nuorille. Jotkut tytöt kokivat työntekijöiden olevan myös yleisellä tasolla homokammoisia ja työntekijöiden työtehtävien ajateltiin olevan hyvinkin sukupuolittuneita. Muutama nuori koki, etteivät he pysty olemaan oma itsensä kaikkien ohjaajien seurassa ja etteivät kaikki työntekijät kuuntele heitä.

Siitä tuli heti valitusta, heti joku alko aukoon päätä, jos mä yritin jotain sanoa. Jotain semmosta, et mä vaan pidin turpani kiinni ja tein talon hommat ja siinä se oli sitte.

Viisi tyttöä koki lastensuojeluyksikön työntekijöiden kritiikin, huutamisen ja kiinnipitotilanteiden väkivaltana itseään kohtaan ja muutamat tytöt sanoivat, että ohjaajat ”heittää kenttään” pienissäkin riidoissa.

Tytöt kokivat, että työntekijät eivät aina antaneet selkeitä toimintaohjeita. Esimerkiksi jos lisävapauden ehtona oli luottamuksen ansaitseminen, tytöt eivät välttämättä omasta mielestään tienneet mitä kaikkea luottamuksen ansaitseminen sisälsi, miten sitä pystyi ansaitsemaan ja millainen luottamus oli tarpeeksi.

Tytöt saattoivat myös kokea työntekijöiden antamat diagnoosit epäreiluina ja väärällä tavalla muodostettuina.

Sit ne alko jotenki väittää, et mä oon jotenkin itsetuhonen ihminen, ku siis ku täs on jotai tämmösii (näyttää ranteissa olevia jälkiä), suurin osa näistä on semmosii, et on oikeasti tullu jossain tappelussa tai jossai riehunu päissää ja jällee. Siis mä en oo itse sanonu et mä olisin itsetuhonen, enkä mä oo mitenkää itsetuhonen, mut sitte yhtäkkiä mä oonki itsetuhonen, että nää niinku.. En tiää, meni ihan pelleilyksi ja jällee..

4.1.4. Väkivaltakokemukset

Tyttöjen väkivallan määrittely vaihteli huomattavasti tyttöjen välillä ja kolmessa tapauksissa ainoastaan fyysinen väkivalta huomattiin väkivallaksi:

Tutkija: Mitä sinä ajattelet siitä, että mitä väkivalta on? Mitä se sinun mielestä on?

Tyttö: Noo [nauraa] se on toisten koskemista sillee et se sattuu... Joo’o toisen koskemista sillee et se sattuu.

Tutkija: Eli se on vaan fyysistä?

Tyttö: Joo...

Joissain tapauksissa fyysistä väkivaltaa ei huomattu edes huonoksi kohteluksi itseä kohtaan.

Tutkija: Onko sinulla yhtään sellasta ihmissuhdetta missä sinua kohdellaan huonosti? Tällä hetkellä vaikka..

Tyttö: Ai [naurahdus] niinku millä tavalla huonosti?

Tutkija: Saat ihan itse päättää mikä sinusta on huonosti kohtelua, mutta vaikka määräilee tai ihan tälleen näin..

Tyttö: No ei mun mielest, kyllä nyt välil on jotain pientä käsirysy tai jotain semmosta, mut seki on vaan semmosta pientä.

Väkivallan määrittelyyn lisättiin helposti myös variaatioasteikko, esimerkiksi lyönti on fyysistä väkivaltaa vain, jos lyö riittävän kovaa.

Se vähän riippuu siitä et lyötkö sä lujaa vai et...

Ainoastaan yksi tyttö analysoi väkivallan tarkoittavan niin fyysistä, seksuaalista sekä henkistä väkivaltaa. Seitsemän tyttöä määritteli väkivallan ainoastaan kaksijakoisesti fyysisen ja henkisen väkivallan kautta, mutta ainoastaan kolmen tytön henkisen väkivallan määritelmässä havaittiin myös hyvin piiloiset muodot:

Tottakai siis semmosta fyysistä väkivalta, se nyt on looginen vastaus tohon, mutta totta kai kaikki henkinen ja tämmönen kiristäminen ja et laitetaan ihminen sellaseen tilanteeseen et se tavallaan niinku henkisesti ajetaan semmoseen kulmaan, niin kyl seki jo mun mielestä menee väkivallan puolelle. Semmonen niinku manipulointi, kontrollointi, totta kai jossain määrin ymmärrettävää, mutta silleen hallitsevaa ja tällää, kyl sen mun mielestä vois väkivallan piikkiin laittaa.

Henkinen väkivalta, se on ehkä oikeesti pahin tai jotenki mulle ainaki, ku mä oon jotenki niin syvällinen ihminen mä aina mietin kaikkee aina sillee hirveen...siis no just joku perus hakkaaminen, seksuaalinen väkivalta ja kyl mun mielest väkivallal uhkaaminen on myös semmonen tai jotenki semmonen sanaton, teoton väkivalta on semmonen niinku, no okei tää ehkä menee siihen henkiseen väkivaltaan, et vaikka sä et niinku tee sitä väkivaltaa, mutta sä saat jonku ihmisen tekemään jotain, koska sä tiedät että se pelkää sua, nimenomaan jonku väkivallan takii, kyl seki on jo semmonen.

Seksuaalinen väkivalta

Kahdeksalle tytölle oli tehty seksuaalisia ehdotuksia, mutta useimmat tytöt eivät huomanneet itse näitä seksuaalisena häirintänä tai väkivaltana. Lisäksi kaksi tyttöä näistä kahdeksasta oli raiskattu, toisessa tapauksessa teko oli johtanut oikeuskäsittelyyn. Kahta tyttöä (näistä kahdeksasta) oli myös seksuaalisesti hyväksikäytetty. Yksi tapaus on johtanut oikeuskäsittelyyn, mutta toisessa tapauksessa tyttö ei ole tunnistanut tekoa laillisesti rangaistavaksi teoksi³:

Tutkija: Entä onko koskaan joku yrittänyt koskea epämiellyttävällä tavalla?

Tyttö: No sitähan on koskettu, eihän sitä mitään lupaa oo kyselty siinä vaiheessa [naurua].

Tutkija: Niinkö? Semmosta on siis sattunut?

³5 § (24.7.1998/563) **Seksuaalinen hyväksikäyttö.** Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.

Tyttö: On joo.

Tutkija: Miten ne tilanteet on edistynyt? Ootko sinä estänyt?

Tyttö: En, en, mää oon ollu niin sekasi, että mää en oo enää mihinkää pystyny..

Tutkija: Eli siinä on tavallaan joku päässyt hyväksikäyttämään..?

Tyttö: Nii on.

Eräässä tapauksessa tytön vanhempi ja lastensuojeluyksikön työntekijät ovat määritelleet tytön seurustelusuhteen lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, ja asiassa oli edetty oikeudenkäyntiin saakka. Oikeudenkäynnin lopputulos kuitenkin oli, että kyseessä oli ollut laillinen ja tavanomainen seurustelusuhte.

Ainakin kolme tyttöä näistä kahdeksasta oli joutunut ”grooming”:in kohteeksi. Grooming tarkoittaa rikoslain (RL 20:8b) mukaan lapsen/nuoren houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, ilman fyysisen tapaamisen edellytystä. Yksi tyttö oli altistunut seksuaaliselle häirinnälle ja hyväksikäytölle lähettäessään internetistä ladattuja seksuaalisia kuvia omina kuvinaan vanhemmille miehille saadakseen rahaa. Lisäksi ainakin kaksi tyttöä oli harrastanut toimintaa, jossa tytöt ovat hyödyntäneet omaa seksuaalisuuttaan saadakseen aikuisilta miehiltä alkoholia ym. päihteitä. Yhdessä tapauksessa tytön ystävä toimi niin sanottuna ”maksajana” ja teki seksuaalisia vastapalveluksia miehille. Toisessa tapauksessa tytön ja hänen ystävänsä strategia on ollut lähteä juotuaan tarpeeksi, mutta joskus tilanne on ehtinyt kehittyä vaaralliseksi miehen/miesten alkaessa lähennellä tyttöjä.

Tekijöinä yleensä olivat puolittut aikuiset miehet. Vakavimmissa tapauksissa yleisin tapahtumapaikka on ollut yksityisasunto.

Henkinen väkivalta

Kaikki tytöt olivat kokeneet henkistä väkivaltaa joko perheenjäsenen, kaverin, koulutovereiden tai seurustelukumppaneiden taholta. Perheenjäsenen tekemä väkivalta on tapahtunut kotona, muissa tapauksissa yleisin tapahtumapaikka on ollut yksityisasunto tai julkinen ulkoalue.

Tyttöjen kokema henkinen väkivalta on ollut moninaista. Tyypillisimmät henkisen väkivallan muodot huomattiin, kuten suora kasvojen edessä tapahtuva arvosteleminen ja huutaminen. Kaikkein piiloisimmat muodot kuten ulkopuolelle jättäminen, selän takana puhuminen ja arvosteleminen sekä manipulointi jäivät useimmilta tytöiltä tunnistamatta. Yhden tytön tarinassa tuli esille pitkäaikainen päiväkodissa ja koulussa tapahtunut henkinen kiusaaminen.

Vapauden riistäminen rangaistuksena koettiin myös henkisenä väkivaltana itseä kohtaan. Lastensuojeluyksikössä harjoitettu toiminta oli erään tytön mielestä henkistä väkivaltaa, koska se oli saanut ajettua hänet henkisesti aivan nurkkaan.

Tutkija: Oletko mielestäsi kokenut henkistä väkivaltaa?

Tyttö: No kyl mää voisin melkein sanoo et oon kokenut tota.. siel vanhassa paikassa, siel toisessa osastossa, se oli niinku oikeesti semmosta et mun mielest ajettii ihan nurkkaan.

Manipulointi ja itsensä satuttamisella uhkailua esiintyi myös tyttöjen kaveripiirissä.

Tutkija: Onko koskaan sattunu semmosta, jos joku on uhannut tehdä itselleen jotain, jos et oo tehny jotain...

Tyttö: On joo, niitä riittää...niitä riittää...

Fyysinen väkivalta

Yhdeksän tyttöä oli kokenut fyysistä väkivaltaa joko perheenjäsenen, poikaystävien tai puolittuntemattomien miestuttavien tekemänä. Eräs tytöistä oli kokenut jatkuvaa törkeää pahoinpitelyä hänen naispuolisen ystävänsä ulkomaalaistaustaisten tuttujen miesten tekemänä. Useimmiten tytöllä ei ole ollut selvää muistikuvaa tapahtumien kulusta päihteiden käytöstä johtuen, mutta muutamissa tilanteissa tyttö ei ole suostunut tekemään mitä miehet ovat halunneet, jolloin on syntynyt tappelu. Perheenjäsenen tekemä väkivalta on tapahtunut kotona, muissa tapauksissa yleisin tapahtumapaikka on ollut yksityisasunto tai julkinen ulkoalue.

Patriarkaalista yhteiskuntarakennetta ylläpitävillä tytöillä fyysisen väkivallan kokemukseen usein sekoittui tytön oma vastarinta:

Tutkija: Ajatteletko sinä että sinä olet kokenut väkivaltaa?

Tyttö: Joskus [naurua] enemmän tai vähemmän.

Tutkija: Haluatko sinä kertoa siitä enemmän? Minkälaista väkivaltaa ja minkälaisissa tilanteissa ne sattu?

Tyttö: No mää oon saanu ihan veitestä ja... niin no se on nyt se pahin mitä on sattunu ja... Sitte jottai tuommosia mitä nyt sattuu aika paljon nykyään, ainakin näissä piireissä, että ottaa turpaan, seki jätkiltä aika monesti, koska jos naiset haistattelee, niin siinä on helppo antaa takasi. Ku mies tulee antaa selkään, niin siinä ei pärjää.

Tutkija: Sanoit, että jätkiltä saa turpaan? Onko nämä semmosia hatkan aikana tapahtuneita?

Tyttö: Suurin osa joo.

Tutkija: Semmosia puolittuttuja?

Tyttö: No ne on... Sillon ku oon ottanu kunnolla selkään, niin ne on ollu just jotain poikaystäviä tai jotain säätöjä, sillon ku alkaa tappeleen, niin ottaa turpaan helpommin.

Kotona tapahtuneet fyysiset väkivaltakokemukset ovat olleet kolmessa tapauksessa tytön äidin tekemiä ja yhdessä tapauksessa isoveljen. Kahdessa pitkään jatkuneissa äitien väkivallan teoissa on ollut alkoholi vaikuttavana tekijänä. Äitien tekemä väkivalta on sisältänyt "käsirysyä" ja joissain tapauksissa tavaroiden

heittelyä sekä yhdessä tapauksessa hakkaamista, potkimista ja kuristamista. Seuraava väkivaltatilanne tapahtui sen jälkeen, kun sosiaaliviranomaiset sijoittivat tytön takaisin äidilleen, vastoin tytön omaa tahtoa:

Lopputuloksena oli se, että mä makasin meidän eteisen lattialla ja äiti potki ja hakkas mua./Siis se vaan paiskas mut seinään ja alkoi kuristaa ja se siinkin yhteydes sanoi, et jos mul olis ase, niin mä ampusin sut tähän paikkaan.

Isoveljen tekemässä väkivaltatapauksessa väkivallan teko on jatkunut koko tytön elämän ajan huostaanottoon saakka. Väkivaltaa veli on käyttänyt silloin kun sisko ei ole toiminut kuten hän on halunnut.

Tyttö: Oli kesäloma ja äiti lähti töihin ja oli jättänyt meille ruokaa jääkaappiin, ni sit se mun veli oli syönyt oman ja sit ku mä olin menossa syömään sen oman, ni se sano et mä en saa syyä sitä, että se syö sen ja sitte ku mä olin syömässä sitä se...ku mä pistin tietenkin vastaan, ni se rupes hakkaamaan ja sit just tommosii, jos mä en antanu omia tavaroita sille ni sillonki ja...tommosia...

Tutkija: Mihin se yleensä hakkas?

Tyttö: Siis ihan joka paikkaan, yleensä se teki niin, että se istu päälle ja piti polvilla käsistä kiinni ja...

Tyttöjen itse tekemä fyysinen väkivalta

Seitsemän tyttöä oli tehnyt itse fyysisestä väkivaltaa toisia kohtaan ja kaksi näistä tapauksista oli pelkästään itsepuolustustilanteita. Usein tyttöjen tekemä väkivalta oli saanut alkunsa henkisestä väkivallasta, kiusaamisesta, joka on saanut tytön käyttämään fyysisestä väkivaltaa. Itse tehdyissä väkivaltatilanteissa väkivalta yleensä kohdistui toisia nuoria kohtaan, päihteiden vaikutuksena alaisena joko kadulla tai yksityisasunnossa. Itsepuolustustilanteissa väkivalta kohdistui perheenjäseniin.

Eräs tyttö lisäksi koki, että väkivallan käyttäminen oli hänestä kivaa:

Tutkija: No, muistatko minkä ikäisenä ensimmäisen kerran "annoit turpaan" jollekin?

Tyttö: Oisko kakstoist vuotiaana. Vitsi, et se oli kivaa!!

Tutkija: Kivaa?

Tyttö: Ekana se sillee pelotti ja tälle. Mut sitte ku mä aattelin, et enhän mä voi sillee avokämmenellä antaa, et kaikki niinku tekee sillee, mut sitte mä uskalsin...niinku antaa, niinku turpaan... turpaan, vitsi et se, sit ku vielä niinku tavallaan vielä VOITTI siinä niin ni..

Tutkija: No, mikä siinä oli niin mukavaa?

Tyttö: Jotenkin se tiekkö se voiton tunne, ei se siinä tilanteessa tuntunu mukavalta pätkii ketään turpaan, mut siis sitte ku tiesi, et mä voitin tuon, siitä tuli jotenki semmonen voiton tunne tai jotain.

Yksi tyttö selitti entistä väkivaltaista käyttäytymistään adrenaliinin tarpeella, jossa lyöminen oli tyydyttänyt sen tarpeen. Toinen kertoi olleensa väkivaltainen ”ihan hivin vuoksi vaan”. Molempien tyttöjen taustalla oli kuitenkin rajuja väkivallan kokemuksia, ja haastattelujen edetessä he kertoivat purkaneensa pahaa oloaan nimenomaan väkivaltaisella käytöksellään.

Muutammat tytöt kertoivat, että muut joko omalla ärsyttämislään saavat pinnan katkeamaan tai alkoholi vaikuttaa omaan sieto- ja aggressiotasoonsa:

No se tietää, et sitte ku mä oon juonu jotain kirkasta niin se on siis.. et ku vaan kattoo vähän väärin, niin sitte mä oon jo ihan nyrkit pystyssä.

Väkivallan vaikutukset

On vaikeaa arvioida mitkä tyttöjen oireilut ovat seurausta väkivallan kokemuksista, mutta jokaisella tytöllä oli esiintynyt erilaisten päihteiden käyttöä ja useimmilla oli myös diagnosoituja masennusoireita. Itsetuhoisia ajatuksia oli ollut yhdeksällä tytöllä, joista kaksi tyttöä oli yrittänyt itsemurhaa ja seitsemän oli myös viillellyt itseään. Tytöt eivät itse kokeneet viiltelyä suurena asiana:

Tutkija: Onko sulla koskaan ollut pahoja ajatuksia itseäsi kohtaan?

Tyttö: Ai niinku et haluis tapaa ittesä?

Tutkija: Esimerkiksi?

Tyttö: No ehkä joskus, ei enää nykyään.

Tutkija: Mutta et oo koskaan tehny mitään?

Tyttö: Ei mitään isompaa, onhan sitä joskus tämmöst et puukkoo käsivarteen ja tämmöstä, jotain tällaisia...

Fyysisen väkivallan kokeminen on kuitenkin selvästi aiheuttanut joillekin sen, että tyttöjen itsesuojeluvaisto on huomattavasti alentunut ja väkivaltaa ei osata enää pelätä:

Harvemmin se on semmosta, et se pelottaa, mä en jotenki osaa pelätä.

En mä tiää, ehkä se on vähän se, et ku on tottunu siihen, sillee et on niinku nähny hirveen paljo, sitte on niinku myös kokenu jonku verran ja näin, ni ei sitä sit niinku enää pelkää. Tai et ei mul oo tavallaan fyysist väkivaltaa kohtaan enää minkään näköstä kunnioitusta. Mä en niinku alistu tavallaan millekään, jos joku vaik väittää, et se vetää mua turpaan, mä vaan, et siinäpä sitten vetäset. Eikä se niinkään oo sitä etteikö arvostas itteesä mut ku tietää, et se sattuu vaan hetken ja se niinku mikä ei tapa ni se vahvistaa.

Tyttöjen omat arviot siitä, millä tavalla väkivallan kokemukset ovat vaikuttaneet heihin, oli moninaiset. Sekä väkivallan tekijän että kokijan näkökulmasta väkivalta on aiheuttanut sen, että väkivalta on tiettyyn yhteisöön sitova tekijä, mutta myös persoonaa kovettava, josta on vaikea päästä irti:

Tutkija: Jos ajatellaan ihan koko sinun elämää ja siinä tapahtunutta väkivaltaa, itse tekemää ja sinua kohtaan tehtyä, miten se sinun mielestä on vaikuttanu sinuun?

Tyttö: No jotenki hyvällä tavalla, mut jotenki tosi huonollaki tavalla, sillee tosi SYNKÄLLÄ tavalla. Sillee...se on aika ristiriitanen, tiekkö. Ko periaatteessa se on sillee hyvä, että mä pystyn puolustamaan itteeni ja antamaan samalla mitalla takasi, mutta toisaalta ku alkaa miettimään, et ketä on lyöny turpaan ja mitä niille on siitä tullu ja... Ja tällee niin... On se sitte sillee aika huono juttu.

Tutkija: Onko siinä pitäny muuttua kovemmaksi ja..?

Tyttö: Joo. Se kovettaa ihmistä. Eikä siitä sitte pääse enää pois. Sitte ku on kaveripiirissä, ku on kavereita siinä ympärillä, kun se on tapahtunu se juttu, niin siitä ei pääse enää pois.

Eräs tyttö oli kokenut seksuaalista väkivaltaa nimenomaan maahanmuuttajataustaisen aikuisen miehen taholta, jolloin tämä tytön mukaan aiheutti hänelle väliaikaisen ulkomaalaisvihakauden. Erään tytön mukaan hänen seksuaalisten irtosuhteiden harrastaminen oli ollut seurausta hänen kokemasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Yhdelle tytölle hänen väkivaltakokemuksensa olivat aiheuttaneet sen, että omaa traumakokemusta muistuttava tilanne saattaa laukaista hänelle hetkellisen tietoisuuden ja itsekontrollin menetyksen:

Jos tulee joku tilanne, josta tulee joku samankaltainen tilanne mieleen, niin mulla pimenee tai sillee. Mut just oli, kun kysyin yhtä asiaa, niin mulle alettiin huutamaan siitä ja se tuli ihan puun takaa ja mä niinku säikähdän tilannetta, et se tulee niin odottamattomana tai sillee. Et mä vaan lähin meneen siitä tilanteesta. Tai sit jos se ohjaaja olis ollu mun lähellä niin se reaktio tuskin olis ollut vain semmonen. Se on niin ahdistavaa oikeesti jälkeensä, koska oikeesti jos mulla pimenee, niin mä en kontrolloi itteeni sillä hetkellä.

4.2. Työntekijöiden käsitykset ja kokemukset

Tutkimuksessa tarkasteltiin työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia sukupuolirooleja ja lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen väkivaltakokemuksia kohtaan. Työntekijöiden oma jaksaminen ja työssä esiintyvät haasteet olivat myös keskeisiä aiheita tutkimuksessa. Seitsemän työntekijää osallistui ryhmähaastatteluun.

4.2.1. Sukupuoliroolit työntekijöiden keskuudessa

Työntekijät tiedostivat, että perinteisen kaksijakoisen sukupuolikäsityksen lisäksi voi olla myös jotain siltä väliltä. Sukupuolirooleista puhuttaessa työntekijät siirtyivät automaattisesti pohtimaan sukupuolirooleja pelkästään oman työnsä ja työyhteisönsä kautta. Omassa henkilökohtaisessa elämässä esiintyvistä käsityksistä ei puhuttu ollenkaan. Ei-sukupuolittunutta työnjakoa työpaikalla

perusteltiin sillä, että nuorten joukossa on nykyään paljon myös maahanmuuttajataustaisia nuoria.

Töiden sukupuolittuneisuus näkyi kuitenkin muun muassa siinä, että tyttöjen seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvät asiat käydään läpi naispuolisen ohjaajan kanssa. Nimenomaan väkivaltatilanteiden purkamisessa suositaan enemmän miesten käyttämistä heidän fyysisen voimakkuuden vuoksi. Naisten tulee kuitenkin pystyä hoitamaan väkivaltatilanne miestyöntekijöiden saapumiseen saakka. Miehiä suositaan myös nuorten kuljettamis- ja siirtotilanteissa.

Työntekijöillä oli haasteita tarkastella tyttöjen sosiaalista sukupuolta sukupuolisensitiivisesti ja nähdä eroja myös saman sukupuolen edustajien välillä. Tyttöjen sukupuolittuneeksi piirteeksi ajateltiin heidän monimutkaisuus ja heidät yleisesti ottaen koettiin haasteellisempina kuin pojat. Tyttöjen sosiaalisten suhteiden ajateltiin olevan vaikeasti selviteltävissä ja tyttöjen koettiin usein toimivan toisten selän takana. Työntekijät tiedostivat, että tyttöjen välien selvittelytavat ovat alkaneet olla samankaltaista kuin pojillakin eli asioita selvitellään fyysisen väkivallan avulla. Tyttöillä tähän kuitenkin mennään vasta kun sanat loppuvat tai kun kyseessä on kasvokkain tapahtuva tilanne.

4.2.2. Lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen väkivaltakokemukset

Työntekijät määrittivät väkivallan ensin *toisen vastentahtoisena kohtelua, joka voi olla henkistä, fyysistä tai taloudellista*. Tuli kuitenkin esiin, että monet ihmiset voivat myös ottaa vastaan väkivaltaa, siinä mielessä kuin väkivalta sosiaalisesti ja laillisesti määritellään, mutta yksilö ei välttämättä huomaa kokemaansa väkivaltaa ja vääryyttä.

Työntekijöiden mukaan tytöt ovat kokeneet eniten seksuaalista väkivaltaa. Tämän lisäksi tytöt ovat kokeneet myös fyysistä pahoinpitelyä, henkistä alistamista ja nöyryyttämistä. Tekijänä on yleensä poikaystävä, tai joku lähipiiristä, kuten perheenjäsen. Työntekijöiden mukaan melkein kaikilla tytöillä on kokemuksia vanhempien poikaystävien kanssa olevista seurustelusuhteista, jotka Suomen lainsäädännön mukaan ovat luokiteltavissa lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Eli seurustelusuhteiden osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä on suuri ero.

Väkivaltakokemusten voivat näkyä tyttöjen käyttäytymisessä esimerkiksi epävakaa tavalla reagoimisella asioihin, ihmisten valikoimisella, mustavalkoisella ajattelulla, mutta työntekijät kuitenkin tiedostivat myös intersektionaalisten seikkojen, kuten yksilöllisten kokemusten, temperamenttierojen ja taustojen ym. asioiden vaikutuksen kokonaisuuteen. Työntekijöiden mukaan tytöt myös vähättelevät kokemaansa väkivaltaa, tai eivät edes tunnista sitä väkivallaksi. Heidän omat ratkaisumallinsa pohjautuvat usein nimenomaan väkivaltaan, ja väkivallan käyttö nähdään ratkaisuna. Itsensä vahingoittaminen viiltelemällä on keskeisin tyttöjen oirehtimistapa.

Keskustelussa tuli esiin ”kotikiusatus”-termi, joka sisältää elementtejä, jotka näkyvät myös lastensuojeluyksiköissä. Mikäli lapsi on kotonaan kokenut ja/tai todistanut normaalin rajojen ylittävää kohtelua tai häirintää, lapsi on valmiimpi ottamaan väkivaltaa vastaan myös muilta. Nuorilla ei välttämättä ole muodostunut ollenkaan rajaa siitä, mikä on normaalia ja mikä ei. Joillain tytöillä on ongelmia ymmärtää toisen henkilökohtaisia rajoja, jolloin he esimerkiksi saattavat tulla fyysisesti erittäin lähelle työntekijöitä. Ei tunnusteta omia rajoja eikä toisen.

Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneet tytöt eivät usein hyväksy aikuisia miehiä kasvattajan rooliin. Tytöt saattavat joko hylkiä miehiä, heitä ei haluta seurata tai edes samaan tilaan. Tyttöjen kokemukset voivat näkyä myös heidän ylikorostuneena seksuaalisena käytöksenä, joka kohdistuu nimenomaan miespuolisiin työntekijöihin. Tyttö saattaa yrittää perustaa vuorovaikutusta flirttailuun ja miesohjaajien provosoimiseen, jonka avulla yritetään saada asioita periksi. Tytöt saattavat myös ihastua miespuolisiin ohjaajiin. Miespuolisen työntekijän mukaan keskusteluissa voi joutua usein muistuttamaan mistä asioista voi puhua miesten kanssa ja missä asioissa on soveliaampaa kääntyä naispuolisen ohjaajan puoleen. Näitä puheenaiheita ovat muun muassa kuukautiset ja naiseuteen liittyvät asiat.

Lastensuojeluyksikössä tapahtuva väkivalta on työntekijöiden mielestä yksittäistapauksia, joita ei tapahdu kovin usein. Väkivalta on useimmiten tyttöjen tekemää ja työntekijöihin suunnattua, joka päättyy tyttöjen kiinnipitotilanteeseen. Väkivalta saa alkunsa yleensä siirtymätilanteissa ja kulun estämistilanteissa.

Tytöt usein pyrkivät käyttäytymään siten kuin hänet on diagnosoitu. Toisin sanoen, jos tyttö on leimattu väkivaltaiseksi, hän myös pyrkii käyttäytymään leimansa mukaisesti. Työntekijöiden mielestä on tällöin tärkeää kohdata tyttö itse, eikä niitä asioita, mitä hän on tehnyt tai mitä hänestä on kirjoitettu.

4.2.3. Työntekijöiden tilanne ja tarpeet

Lastensuojeluyksikköjen työntekijät joutuvat usein miettimään ovatko he kasvattajia, kuntouttajia vai hoitajia. Rajanveto näiden eri toimintojen välillä on häilyvä heidän mielestään, mutta heille annettujen vapauksien suhteen rajat ovat hyvinkin tiukkoja. Suurimmat haasteet lastensuojeluyksiköiden työntekijöille asettaa Suomen lastensuojelulaki, joka työntekijöiden mukaan antaa heille vähemmän keinoja puuttua ja kasvattaa nuorta, mitä normaalilla kotikasvatuksella on.

Lain hengen mukaan nuorilla ei saa olla mitään rajoitteita. Jos nuoren elämässä kuitenkin on jotain turmiollista, joka vahingoittaa nuoren turvallisuutta ja kehitystä, silloin voidaan tehdä rajoituspäätös. Työntekijöiden mukaan heidän on mahdotonta rajoittaa esimerkiksi internetin käyttöä tapauksissa, joissa nuorelle on pakko antaa matkapuhelin käyttöön. Nuoret pääsevät internetiin esimerkiksi naapureiden langatonta verkkoa pitkin. Vaaratilanteita ehtii kuitenkin syntyä ennen kuin rajoituspäätöstä on ehditty tehdä tai rajoituksen vaatima asia on edes

tullut esille. Työntekijät ovat muun muassa kohdanneet yksikön ulkopuolelta tulevaa väkivallan uhkaa, jonka aiheuttajana internet on välineenä toiminut.

Työntekijöiden mukaan tytöt ovat hyvin tietoisia omista laillisista oikeuksistaan. Välillä on ollut kausia, jolloin tytöt ovat hanakasti puolustaneet oikeuksiaan olemalla yhteydessä asianajajiin, joiden kautta on tullut työntekijöille pyyntöjä vastikkeiden kirjoittamiseen, jotka ovat koskeneet esimerkiksi kotitöiden teettämisestä nuorella. Työntekijät joutuvat omasta mielestään pohtimaan hyvinkin tarkkaan mitä he voivat oikeastaan tehdä ja sanoa. Työntekijöitä vastaan on myös nostettu rikossyytteitä henkisestä ja fyysisestä väkivallan teosta nuorta kohtaan. Fyysinen väkivaltasyyte on tullut kiinnipitotilanteesta ja henkinen väkivalta työntekijä mukaan siitä, että ”nuori on varmaankin kokenut henkistä väkivaltaa siitä, että häntä on kasvatettu”.

Toinen päänvaivaa aiheuttava asia on lainsäädäntö ja ohjeistus liittyen tupakkaan. Työntekijöiden täytyy tarkastella lastensuojeluyksiköissä asuvien nuorten tupakkapoltoa kolmen eri ohjeistuksen kautta: lastensuojelulain, Valviran ohjeistuksen (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaministeriö) ja tupakkalain kautta. Kaikki nämä kolme ovat ristiriidassa toisiinsa nähden.

Työntekijät kuitenkin ajattelevat, että nimenomaan kaikki työssä esiintyvät haasteet tekevät kyseisestä työstä mielekästä ja pitävät heidät siinä kiinni. He ovat kokeneet, että ihmisillä yleisesti on vääränlainen mielikuva lastensuojeluyksikössä työskentelemisestä ja he kokevat saaneensa itsekin kyseenalaisen leiman työpaikkansa vuoksi. Usein varsinkin naispuolisilta työntekijöiltä kysytään, miten he uskaltavat olla kyseisessä paikassa töissä. Miespuolisen työntekijän kokemus puolestaan on se, että hänen tuttavansa ajattelevat hänen ”painivan poikien kanssa päivät pitkät”.

Työntekijöiden mukaan heidän työnsä koko perusidea on se, että perusteet nuoren huostaanotolle purkaantuu ja nuori kuntoutuu ja eheytyy. Työntekijät pyrkivät näkemään jokaisen nuoren kohdalla pienenkin eteenpäin menemisen todella positiivisena asiana, joka auttaa myös heitä itseään jaksamaan paremmin. Näin ollen he osaavat iloita pienistä asioista ja palkitsevia elementtejä heidän työssään on paljon. He kokevat kaiken kaikkiaan, että heidän työssään on enemmän hyviä hetkiä kuin huonoja.

Lähdeluettelo

Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014. Valvira: sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto

Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.

Humppi, Sanna-Mari (2008) Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Lehti, Martti (2010) Henkirikoskatsaus. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Piispa, Minna (2006). Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reijo (Toim.) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Salmi, Venla & Lehti, Martti & Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko (2009) Perheväkivalta Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Sirén, Reino & Aaltonen, Mikko & Kääriäinen, Juha (2010) Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintö (28.3.2013).